

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

203364

สวัสดิการชุมชนเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น : กรณีศึกษา

ตำบลหนองบัวโสกพระ จังหวัดขอนแก่น

COMMUNITY WELFARE AS A TOOL FOR STRENGTH OF
LOCAL COMMUNITY : A CASE STUDY OF TAMBOL
NONGWANGSOKPRA, KHON KAEN PROVINCE

นางสาวเริง เสกขุนทด

วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

พ.ศ. 2553

๒๐๐๒๕๗๑๗๖

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

203364

สวัสดิการชุมชนเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น : กรณีศึกษา
ตำบลหนองแวงโสภพระ จังหวัดขอนแก่น

COMMUNITY WELFARE AS A TOOL FOR STRENGTH OF
LOCAL COMMUNITY : A CASE STUDY OF TAMBOL
NONGWANGSOKPRA, KHON KAEN PROVINCE

นายสำเริง เสกขุนทด

วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

พ.ศ. 2553

สวัสดิการชุมชนเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น : กรณีศึกษา
ตำบลหนองแวงโสกพระ จังหวัดขอนแก่น

นายสำเร็จ เสกขุนทด

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น

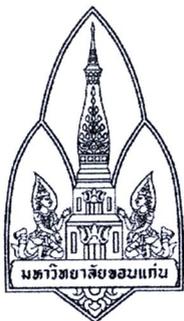
พ.ศ. 2553

**COMMUNITY WELFARE AS A TOOL FOR STRENGTH OF
LOCAL COMMUNITY : A CASE STUDY OF TAMBOL
NONGWANGSOKPRA, KHON KAEN PROVINCE**

MR. SAMROENG SEKKHUNTOD

**A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS IN SOCIAL DEVELOPMENT
GRADUATE SCHOOL KHON KAEN UNIVERSITY**

2010

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
หลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนาศึกษา

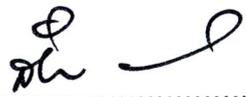
ชื่อวิทยานิพนธ์:   สวัสดิการชุมชนเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น
กรณีศึกษา ตำบลหนองแวง โสภพระ จังหวัดขอนแก่น

ชื่อผู้ทำวิทยานิพนธ์:   นายสำเริง เสกขุนทด

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	รศ.ดร. บัณฑิต พรหมพิทักษ์	ประธานกรรมการ
	ว่าที่ ร.ต. เกียรติศักดิ์ คุณวิเศษ	กรรมการ
	ผศ.ดร. อภิศักดิ์ ชีระวิสิทธิ์	กรรมการ

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์:

..........อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิศักดิ์ ชีระวิสิทธิ์)

....
(รองศาสตราจารย์ ดร. ลำปาง แมนมาตย์)
คณะศิลปศาสตรบัณฑิตวิทยาลัย

....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เขาวลัษณ์ อภิชาติวัลลภ)
คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น

สำเร็จ เสกขุบท. 2553. **สวัสดิการชุมชนเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น :**

**กรณีศึกษา ตำบลหนองแวงโสภพระ จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.**

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: ผศ.ดร. อภิศักดิ์ ชีระวิศิษฐ์

บทคัดย่อ

203364

การศึกษาเรื่อง การจัดสวัสดิการ โดยชุมชนเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลหนองแวงโสภพระ อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาบริบทและพัฒนาการของการจัดสวัสดิการชุมชนโดยชุมชน (2) เพื่อสังเคราะห์รูปแบบและกระบวนการของการจัดสวัสดิการชุมชนโดยชุมชน และ (3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนที่นำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยมีขั้นตอนในการวิจัยใช้วิธีการสำรวจ วิเคราะห์เอกสาร และจากการสัมภาษณ์ (Interview) การสังเกตการณ์ (Observation) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เน้นให้เกิดการสรุปบทเรียนองค์ความรู้จากพื้นที่เพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่ผลการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ มีผลการศึกษา ดังนี้

1) **บริบทและพัฒนาการของการจัดสวัสดิการชุมชนโดยชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ** เป็นชุมชนท้องถิ่นในชนบทอีสาน มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อาชีพโดยส่วนใหญ่ของชาวบ้านคือ ทำนา สภาพสังคมการอยู่ร่วมกันด้วยการพึ่งพาอาศัยกันแบบเครือญาติ วิถีที่ดำรงอยู่จึงสะท้อนให้เห็นภาพของความมีน้ำใจ ช่วงเหตุการณ์คนในชุมชนเจ็บป่วยหรือเวลาเสียชีวิต ซึ่งเป็นความทุกข์ทั้งกายและใจของครอบครัวที่เผชิญกับโชคชะตาเหล่านี้หนทางที่จะช่วยเหลือให้ผู้เผชิญกับความทุกข์ให้ผ่อนคลาย และมีกำลังใจในการต่อสู้กับความทุกข์ที่ประสบอยู่ จึงได้เกิดการรวมกลุ่มของชาวบ้านตั้งเป็น “กองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน” ตำบลหนองแวงโสภพระ เพื่อส่งเสริมสวัสดิการชาวบ้านตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการสร้างการมีส่วนร่วม ความเชื่อมั่น ศรัทธา เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2) **รูปแบบและกระบวนการของการจัดสวัสดิการชุมชนโดยชุมชน** ในการดำเนินกิจกรรมของกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ มีการบริหารโดยชาวบ้านในรูปแบบคณะกรรมการ ซึ่งจะถูกแต่งตั้งเป็นตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน 14 หมู่บ้าน ในตำบลหนองแวงโสภพระ คณะกรรมการแต่ละหมู่บ้านมีหน้าที่ในการจัดเก็บเงินจากชาวบ้านซึ่งเป็นสมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชนในทุกๆ วันสุดท้ายของเดือนที่สมาชิกต้องส่งเงินเข้ากองทุนเดือนละ 30 บาท เป็น

203364

ประจำทุกเดือนจากนั้นคณะกรรมการของแต่ละหมู่บ้านจะนำรวบรวมเงินส่งเหรียญกองทุน เพื่อนำฝาก หรือหากมีกรณีเจ็บป่วย เสียชีวิต คณะกรรมการของหมู่บ้านจะรายงานต่อเหรียญกองทุนฯ เพื่อจากสวัสดิการต่อไป

3) แนวทางการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนที่นำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น แนวทางการดำเนินงานของการจัดสวัสดิการ โดยชุมชน ตำบลหนองแวง โสภพระ หากใช้การวิเคราะห์ในเรื่องการจัดสวัสดิการ โดยชุมชนแล้ว จะเห็นได้ว่า ชุมชน ตำบลหนองแวง โสภพระ มิได้มองเรื่องสวัสดิการเพียงแค่การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เท่านั้น หากแต่ชุมชน ตำบลหนองแวง โสภพระ ได้มองเรื่องสวัสดิการให้เชื่อมโยงกับกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์หมู่บ้าน กลุ่มผู้ใช้น้ำกองทุนหมู่บ้าน สหกรณ์การเกษตร เป็นต้น ล้วนแล้วแต่มีรูปแบบใกล้เคียงหรือเกี่ยวข้องกับคนในชุมชน ตำบลหนองแวง โสภพระ ในแง่ของการจัดสวัสดิการเพื่อพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนในชุมชน

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา (1) เชนนโยบาย พบว่า การจัดสวัสดิการชุมชนให้กับชุมชนท้องถิ่น ควรปรับปรุงการดำเนินงานภายในให้สอดคล้องกับนโยบายจากภายนอก เพื่อขยายการดำเนินงานให้ครอบคลุมในวงกว้าง โดยเฉพาะพัฒนาโครงสร้างการบริหารงานของคณะกรรมการที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทั้งฝ่ายปกครอง ฝ่ายบริหาร และภาคีต่างๆ ในชุมชน มีการปรับปรุงระบบการจัดสวัสดิการ ให้เหมาะสมกับความเป็นจริงและสอดคล้องขีดความสามารถของกลุ่ม ทบพวนและปรับปรุงประเภทการจัดสวัสดิการด้านต่างๆ เงินสวัสดิการแต่ละประเภทให้มีความเหมาะสมกับเงินรายได้ของกองทุนฯ รวมถึงการปรับเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับการออมให้กับสมาชิกฝึกนิสัยการออมเพื่อเป็นหลักประกันให้กับตนเองในอนาคต

(2) เชนการพัฒนา การดำเนินงานของกองทุนฯ ควรพิจารณาปรับปรุงในเรื่องต่างๆ ได้แก่ การสร้างความเข้าใจกับสมาชิกกองทุน เพื่อทำให้คนหันหน้ามาหากัน ร่วมกันคิดถึงการพึ่งตนเอง การพัฒนาการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน ในการดำเนินงานกองทุนฯ จะพบปัญหาอุปสรรคเป็นระยะ ดังนั้นต้องมีการสรุปบทเรียน พยายามเรียนรู้จากปัญหาและช่วยกันแก้ไข มีการบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนกับการพัฒนาชุมชน เพื่อเชื่อมโยงงานสวัสดิการชุมชนให้กับมิติการพัฒนาต่างๆ ของชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ อาชีพ สังคม การดูแลผู้เดือดร้อน สร้างการเรียนรู้ รักษาประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สุขภาพ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

Samroeng Sekkhuntod. 2010. **Community Welfare as Tool for Strength of Local**

Community : A Case Study of Tambol Nongwangsokpra, Khon Kaen Province.

Master of Arts Thesis in Social Development, Graduate School, Khon Kaen University.

Thesis Advisor: Assist.Prof.Dr. Aphisak Dhiravissit

ABSTRACT

203364

The objectives of this study were to 1) to study context and development of community welfare, 2) to synthesize structure and process of community welfare and 3) to study guidance leading to develop sustainable community welfare. It was conducted as a qualitative research by surveying, document analyzing, interviewing, using observation and conducting focus group discussions to come to a conclusion. The results of the study were as follows;

1) On context and development of community welfare, Nongwangsokphra sub-district in and around the I-san local community with a humble way of life, is very helpful to each other, mostly living on rice farming, socialize simply between relatives. Their way of living reflects concern and kindness in times of sickness or death during which physical and mental trouble occurred. Following those findings it was established at Tambol Nongwangsokphra “The honest community welfare fund” to support welfare for the community members from birth to their death.

2) On the structure and process of community welfare management, Nongwangsokphra sub-district has a committee appointed as representatives from 14 villages in the sub-district. Each representative has a duty to collect fund fees from members in his or her village for 30 Baht on the last day of each month and forward the money to the fund’s treasurer. In the event of sickness or death, the committee would report to the treasurer and provide the welfare.

3) Of the guidance leading to sustainable local community welfare, the sub-district not only focused on the welfare for birth, senior citizens, sickness and death but also looked into the welfare related to other groups such as irrigation, trading, and agriculture cooperative, etc. All these are similar in form and relation to community members; therefore it is the way to lead to sustainability of the community.

203364

Suggestions from the study: 1) in the aspect of policy, local community welfare should be adjusted inside management according to the outside policy to enlarge provisions inclusively. The current administrative structure should be shared by various related parties to maintain real and capable resources. Type and size of the welfare should be reviewed and improved to fit with the growth of the fund, including furthering enhancing savings habit to secure future stability. 2) In the aspect of development, fund management should also enforce better understanding between members to create the best participation possible and for self-reliance. Problems and obstacles in fund management would often occur but could be improved through knowledge, experience, endurance, integrity and by other relevant dimensions of community development such as economy, livelihood, society, wellbeing care, education, culture reservation, local intellect, health care, natural resources and environment.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่ง จาก ผศ.ดร. อภิศักดิ์ ธีระวิสิทธิ์ ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาในการให้คำปรึกษาแนะนำ ตรวจสอบ แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ในการทำวิทยานิพนธ์ให้แก่ผู้วิจัยตลอดมา ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณ คณาจารย์ เจ้าหน้าที่คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ในการให้ความรู้ คำแนะนำ คำปรึกษาและชี้แนะแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รศ.ดร. บัณฑิต พรหมพักพิง ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร. อภิศักดิ์ ธีระวิสิทธิ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ พร้อมกันนี้ขอขอบพระคุณ ว่าที่ร้อยตรี เกรียงศักดิ์ คุณวิเศษ ผู้เชี่ยวชาญที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขอขอบคุณ คุณสุภี ทองมีคำ นายกองค้กรบริหารส่วนตำบลหนองแวง โสภพระและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง โสภพระ ที่ได้เอื้อเฟื้อข้อมูลสถานที่ ประสานงาน ให้คำปรึกษา อำนวยความสะดวก และข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับการวิจัย

ขอขอบคุณกำนัน ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่และสมาชิกสวัสดิการตำบลหนองแวง โสภพระทุกท่าน ที่ได้สละเวลาในการให้ข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.) ทุกท่านที่ได้ให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะสนับสนุนข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้

สำเร็จ เสกขุนทด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญภาพ	ฅ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
3. คำถามในการวิจัย	5
4. ขอบเขตของการวิจัย	5
5. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	6
6. หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	7
7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
1. แนวคิดเรื่องสวัสดิการและสวัสดิการชุมชน	8
2. แนวคิดเกี่ยวกับระบบ โครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม	17
3. แนวคิดการพัฒนาและการจัดการระบบสวัสดิการชุมชน	19
4. แนวคิดการมีส่วนร่วม และการเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา สวัสดิการชุมชน	23
5. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและทุนทางสังคมกับการสร้าง ความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น	31
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	40
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย	41
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	44
1. พื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมาย	44
2. แหล่งข้อมูลและการจัดการความรู้	45

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	46
4. วิธีการศึกษาและการดำเนินการวิจัย	47
5. การวิเคราะห์ข้อมูล	49
6. ระยะเวลาในการวิจัย	49
7. แผนการดำเนินการวิจัย	49
บทที่ 4 ผลการศึกษา	51
1. บริบทชุมชน	51
2. พัฒนาการของการจัดสวัสดิการชุมชน โดยชุมชน	56
3. องค์การภาคีที่สนับสนุนกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ	67
4. รูปแบบและกระบวนการจัดสวัสดิการชุมชน โดยชุมชน	69
5. กรณีศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนผ่านประเพณีวัฒนธรรม “บุญคุณลาน”	100
6. แนวทางการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนที่นำไปสู่ความเข้มแข็ง ของชุมชน	109
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	123
1. สรุปผลการวิจัย	123
2. อภิปรายผล	127
3. ข้อเสนอแนะ	131
บรรณานุกรม	136
บรรณานุกรมสัมภาษณ์	140
ภาคผนวก	141
ภาคผนวก ก แนวคำถามในการวิจัย	142
ภาคผนวก ข ระเบียบกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนตำบล หนองแวงโสภพระ	148
ภาคผนวก ค ข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล	163

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	แสดงกิจกรรมในการดำเนินการวิจัย	50
ตารางที่ 2	ประชากร จำแนกรายหมู่บ้าน และเพศ	53
ตารางที่ 3	หมู่บ้านและผู้ใหญ่บ้านในตำบลหนองแวง โสภพระ	54
ตารางที่ 4	แสดงการเพิ่มสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน ตั้งแต่ปี 2549-2552	63
ตารางที่ 5	รายชื่อคณะกรรมการบริหารกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองแวง โสภพระที่รับการแต่งตั้ง 21 มกราคม 2553	82
ตารางที่ 6	แสดงภาพรวมสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน	86
ตารางที่ 7	สรุปจำนวนสมาชิกที่รับสวัสดิการ และสิ้นสมาชิกภาพ	89
ตารางที่ 8	แสดงรายรับเงินสัจจะของกองทุนแต่ละหมู่บ้าน	90
ตารางที่ 9	สรุปการจ่ายสวัสดิการให้กับสมาชิกแยกแต่ละหมู่บ้าน	92
ตารางที่ 10	แสดงสวัสดิการบำนาญผู้สูงอายุ	97
ตารางที่ 11	แสดงผลกระทบหรือประโยชน์ที่เกิดจากกองทุนสวัสดิการชุมชน	113

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 1	กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล : สมทบสามฝ่าย	22
ภาพที่ 2	กรอบแนวคิดในการวิจัย	43
ภาพที่ 3	การดำเนินการจัดตั้งกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน	78
ภาพที่ 4	โครงสร้างกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชนตำบลหนองแวงโสภพระ	79
ภาพที่ 5	ขั้นตอนและวิธีการสมัครเป็นสมาชิก	85
ภาพที่ 6	สัดส่วนรายจ่ายของกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองแวงโสภพระ	93
ภาพที่ 7	การเชื่อมโยงกองทุนสัจจะสวัสดิการชุมชน กับประเพณีบุญคูณลาน	108
ภาพที่ 8	กระบวนการจัดการความรู้	119